

Pārresoru koordinācijas centrs

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1520, tālr. 67082811, fakss 67082996, e-pasts pkc@pkc.mk.gov.lv, www.pkc.gov.lv

Rīgā,

02.11.2015. Nr.1.2–5/ 78

Uz 21.10.2015. Nr.142.9/17–29–12/15

A.god. Mārim Kučinska k-gam
Ilgtspējīgas attīstības komisijas priekšsēdētājam
Latvijas Republikas Saeima

Par priekšlikumiem izglītības tīkla sakārtošanai

Pārresoru koordinācijas centrs (PKC) ir izvērtējis sniegtos priekšlikumus par starpziņojumā “Priekšlikumi iniciatīvām Latvijas konkurētspējas stiprināšanai” iekļauto tematisko bloku – vispārējās izglītības skolu tīkls un ar to saistīto jautājumu kopums un sniedz šādu viedokli.

I. Risinājumi skolu tīklam

Neskatoties uz to, ka vispārējās izglītības skolu tīkls un ar to saistīto jautājumu kopums ir nošķirts no profesionālās izglītības tīkla attīstības, uzskatām, ka jautājums par vispārējās izglītības skolu tīklu būtu skatāms kontekstā gan ar profesionālās izglītības skolu tīklu (ar uzsvāri uz profesionālās izglītības kompetences centriem), gan ņemot vērā apstiprinātos grozījumus Izglītības likumā, kas ļauj veidot vidusskolas pie valsts augstskolām.

Joprojām pastāv disproporcija starp vispārējās izglītības un profesionālās izglītības programmu izvēli pēc pamatskolas. Salīdzinājumā ar 2008./2009. mācību gadu, kad proporcija bija 64/36 par labu vispārējai izglītībai, disproporcija saglabā tendenci lēnām samazināties, 2014./2015. mācību gadā uzrādot rādītāju – 61/39 par labu vispārējai izglītībai. Publiskajā telpā norisinās diskusijas par iespējām pāriet uz obligātu vidējo izglītību līdz 2020.gadam. Arī “Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam” (LIAS), “Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020.gadam” (NAP2020) un Valdības rīcības plāns¹ paredz, ka ir jāsteno pasākumi pārejai uz obligātu vidējo – vispārējo vai profesionālo – izglītību. Nereti pašvaldības, lai saglabātu vispārējās izglītības skolu tīklu, cīnās par skolēnu palikšanu vispārējās izglītības iestādēs, piem., maksājot stipendijas (finansējums, ko pašvaldība varētu novirzīt pedagogu kvalitātes piemaksām, skolu izglītības kvalitātes un konkurētspējas vairošanai) vai nodrošinot bezmaksas ēdināšanu līdz 12.klasei, tādā veidā padarot mācības vispārējās izglītības iestādē īstermiņā finansiāli pievilcīgākas par mācībām profesionālās izglītības skolās. Savukārt Izglītības likuma jaunā norma, paredzot, ka valsts augstskola var dibināt vidējās izglītības iestādes², kuras

¹ Ministru kabineta 2015.gada 16.februāra rīkojums Nr.78 “Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai”

² Izglītības likuma 23.pants (2¹)

izmaksas sedz no valsts budžeta, pašvaldību budžetiem vai valsts augstskolu budžetiem, rada situāciju, ka modelis tiek papildināts ar “jaunu spēlētāju”, kurš ir jāņem vērā, modelējot perspektīvo skolu tīklu.

Papildus tam pašvaldībās, kurās demogrāfisko faktoru ietekmes rezultātā izglītojamo skaits ir ievērojami samazinājies, sagādā problēmas gan vienīgās vidusskolas vai pamatskolas uzturēšana, gan skolas pieejamības nodrošināšana. Lai sekmētu cilvēku palikšanu novados un mazinātu migrāciju prom no tiem, ir nepieciešams rast risinājumus un ilgtspējīgu finanšu modeli “mazo skolu problemātikai”, ja skola ir viens no galvenajiem sociālā tīklojuma centriem novadā.

Līdz ar to, lai veidotos perspektīvais skolu tīkls, iespējamie modeļu varianti ir jāskata kompleksi, nenoskaidrojot un neveidojot skolu tīklojuma modeli, balstoties uz atsevišķiem skolu tīkliem (vispārējā izglītība, profesionālā izglītība, internātskolas, u.tml.).

PKC priekšlikumi:

1. Lai sasniegtu NAP2020 noteikto mērķi 2020.gadā – 50/50 izglītojamo proporciju vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības programmās pēc pamatizglītības ieguves – atbildīgās ministrijas ir jāaicina veikt efektīvas darbības savlaicīgai ES fondu apguvei, lai paaugstinātu profesionālās izglītības pievilcību, tai skaitā sakārtotu iestāžu tīklu, nodrošinot infrastruktūras un aprīkojuma pilnveidi atbilstoši profesionālās izglītības programmām darba tirgus attīstības tendenču kontekstā, tādā veidā palielinot audzēkņu skaitu profesionālajās izglītības programmās.

2. Ņemot vērā nevienmērīgo demogrāfisko situāciju un apdzīvotības blīvumu pašvaldībās, kā arī modelējot demogrāfiskās prognozes, atbildīgajai ministrijai būtu nepieciešams izstrādāt īpašu atbalsta sistēmu mazajām lauku skolām, lai nodrošinātu bērniem pieejamu 1.- 6. klases izglītību pēc iespējas tuvāk mājām.

3. Izstrādājot perspektīvo skolu tīkla modeli, atbildīgajām ministrijām būtu jāņem vērā jaunā tīkla funkcionālais aspekts, kas ir salāgots ar visām skolām valstī. Īpaši jāņem vērā svārstmigrācija dzīvesvietas, nodarbinātības un izglītības pakalpojumu saņemšanai, kas veido iedzīvotāju vēlmi saņemt pakalpojumus galvaspilsētā un citos nacionālās nozīmes attīstības centros un kas nosaka funkcionālo pakalpojumu pieprasījumu ģeogrāfiskajā izvietojumā pretēji administratīvi noteiktajam dalījumam.

II. Risinājumi telpiskai mobilitātei.

a. Iedzīvotāju blīvums.

Kā viens no risinājumiem telpiskai mobilitātei pielikuma dokumentā ir pausts laiks, ko skolēns drīkst pavadīt ceļā līdz izglītības iestādei, par piemēru minot praksi Anglijā. Viens no pārdomātas politikas ieviešanas principiem ir vadīties pēc līdzīgiem pamata kritērijiem/ rādītājiem, lai ieviestu uz pierādījumiem balstītu politiku (*evidence based policy*). Šajā gadījumā, vērtējot telpisko mobilitāti, būtu **jāņem vērā valsts un reģiona iedzīvotāju blīvums** – iedzīvotāju skaits uz vienu kvadrātkilometru. Pēc *Eurostat* datiem³ (2013) iedzīvotāju blīvums Lielbritānijā bija 264,3 iedzīvotāji uz vienu kvadrātkilometru, savukārt Latvijā – 32,4. Latvija ir viena no mazāk blīvi apdzīvotajām vietām Eiropā, tādēļ rosinot noteikt attālumu līdz izglītības iestādei vai strādājot pie skolēnu maršruta tīkla par piemēru būtu nepieciešams izmantot valstis ar līdzīgu iedzīvotāju blīvumu. Iedzīvotāju blīvums, kas nepārsniedz 50 iedzīvotājus uz vienu kvadrātkilometru ir Lietuvā (47,2) Igaunijā (30,3), Somijā (17,9) un Zviedrijā (23,6).

Risinot telpiskās mobilitātes jautājumus un vienlaikus analizējot atbilstošu informāciju par iedzīvotāju blīvumu (t.sk. ņemot vērā informāciju par vismazāko iedzīvotāju blīvumu valsts iekšienē), var tikt pieņemts lēmums par pašu piemērotāko risinājumu skolu tīklam, kā rezultātā mazinās skolas ar mazu skolēnu skaitu un lieliem attālumiem starp tām, un attīstās daudzfunkcionāli centri, kas ne tikai nodrošina mācības, bet arī interešu un pieaugušo izglītības iespējas novadu iedzīvotājiem.

³ <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00003&plugin=1>

Atbalstām nepieciešamību saskaņot perspektīvo skolu tīklu ar strādājošo svārstmigrācijas virzieniem. Publisko pakalpojumu sniegšana jāplāno funkcionālajās teritorijās, ņemot vērā iedzīvotāju ikdienas pārvietošanos un objektu sasniedzamību noteiktā laika periodā, nevis administratīvās robežas, vienlaikus mazinot motivāciju un iespējas pašvaldībām veidot tādu skolu tīklu, kas nav loģiski saistīts ar ekonomisko procesu noteiktajām cilvēku plūsmām, tādējādi radot papildu izdevumus sabiedrībai.

Papildus informējam, ka Igaunijas Izglītības likums⁴ nosaka, ka vismaz 80% skolēnu, kuriem pamatskola ir viņu dzīvesvietā (*school of residence*) ceļā uz skolu nepavadīs ilgāk par 60 minūtēm.

Vienlaikus informējam, ka PKC un Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija ir uzsākuši darbu pie detalizētas strādājošo svārstmigrācijas analīzes, balstoties uz Valsts ieņēmuma dienesta datiem.

PKC priekšlikumi:

1. Atbildīgajām ministrijām, risinot jautājumu par telpisko mobilitāti, vadīties arī no iedzīvotāju blīvuma, par piemēru ņemot valstis ar līdzīgu rādītāju. Attīstot daudzfunkcionālos centrus, tiktu īstenotas darbības atbilstoši LIAS un NAP2020 plānotajam – nepieciešamība izmantot telpiskās struktūras noteikto attīstības centru modeli un attīstīt pilsētu-lauku partnerību, tādā veidā iedzīvotājiem nodrošinot līdzvērtīgākus darba un dzīves apstākļus.

2. Veikt detalizētu izmaksu un ieguvumu analīzi (valsts budžetam, pašvaldību budžetam, mājsaimniecībām), lai novērtētu ieguvumus un izdevumus sabiedrībai (tai skaitā analizējot darbavieta skaita izmaiņas un zaudēto darbavieta aizvietošanas iespējas, ieņēmumu uz izdevumu izmaiņas pašvaldību budžetos u.c.), veidojot perspektīvo skolu tīklu.

3. Kontekstā ar 1 e) priekšlikumu par izdevumu kompensēšanu privātpersonām, aicinām vienlaikus aktualizēt jautājumu par komersantu veikto izdevumu par darbinieku transportēšanu neaplikšanu ar iedzīvotāju ienākumu nodokli, ņemot vērā valsts reģionālas attīstības politikas mērķus, tai skaitā apdzīvotības saglabāšanu reģionos. Valstij ar nodokļu politiku vajadzētu atbalstīt praksi uzņēmumam segt darbinieku mobilitātes izdevumus.

b. Ceļa izdevumu segšana un transports.

Sabiedriskā transporta un skolēnu autobusu maršrutu pārklāšanās iemesli ir jau tikuši definēti pārskatā par Latvijas - Šveices sadarbības programmas individuālā projekta „Pašvaldību aktivitāšu īstenošana, lai nodrošinātu skolēnu pārvadāšanu un ar to saistītos atbalsta pasākumus” ietvaros iegādāto skolēnu autobusu ekspluatāciju 2014. gadā⁵, attiecīgi atbilstoši šim ziņojumam sabiedriskā transporta kustības laiki nesakrīt ar mācību laiku; sabiedriskā transporta maršrutu tīkls nenodrošina skolēnu nokļūšanu līdz skolai un atpakaļ; sabiedriskais transports kursē tikai pa valsts nozīmes ceļiem, kas neaptver visas pagasta apdzīvotās vietas, no kurām skolēniem ir jānokļūst uz izglītības iestādi un atpakaļ; pašvaldība ir atteikusies no brīvbiļešu iegādes skolēniem un skolēnu pārvadājumus nodrošina ar skolēnu autobusu.

Attiecībā uz priekšlikumu apmaksāt skolēnu ceļa izdevumus tikai līdz tuvākajai izglītības iestādei, vēršam uzmanību, ka Latvijas Republikas Satversmes 112.pants paredz, ka valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību, savukārt Izglītības likums nosaka, ka tiesības iegūt izglītību ir neatkarīgi no mantiskā vai sociālā stāvokļa⁶. Līdz ar to, aicinājums attāluma starpību apmaksāt skolēna vecākiem vai personām, kas realizē aizgādību nevar tikt viennozīmīgi novērtēts un ir diskutējama tā atbilstība noteiktajam tiesību aktos. Vēršam arī uzmanību tam, ka šāds lēmums nav ģimenei atbalstošs un uzskatāms par ierobežojošu, piem., gadījumos, kad ir jāizdara izvēle starp kvalitāti (izglītības iestāde atrodas

⁴ *Basic Schools and Upper Secondary Schools Act*

⁵ Pārskats par Latvijas - Šveices sadarbības programmas individuālā projekta „Pašvaldību aktivitāšu īstenošana, lai nodrošinātu skolēnu pārvadāšanu un ar to saistītos atbalsta pasākumus” ietvaros iegādāto skolēnu autobusu ekspluatāciju 2014. gadā (http://www.vraa.gov.lv/lv/sveice/par_projektu/)

⁶ 3.¹ panta pirmā daļa

tālāk) un attālumu. Norādot, ka jāizdara izvēle par labu skolai, kas ir tuvāk dzīvesvietai, ir papildus jāņem vērā arī šādi apsvērumi/riski:

- bērnam ar invaliditāti skola tuvāk dzīvesvietai nav pielāgota viņa īpašajām vajadzībām, bet ir pielāgota lielāka skola tālāk no dzīvesvietas;
- valsts un pašvaldību ceļu kvalitāte;
- ekonomisko procesu noteiktās cilvēku plūsmas, piemēram, svārstmigrācija uz darba vietu;
- bērnam nepieciešams mainīt skolu, piem., mobinga dēļ u.c.
- vecāku vai personu, kas realizē aizgādību sociālais stāvoklis, nedrīkst kļūt par ierobežojumu manīt izglītības iestādi.

PKC priekšlikumi:

1. Nevirzīt jautājumu par attāluma starpības apmaksu līdz tālākajai izglītības iestādei.

2. Atbildīgajām ministrijām un pašvaldībām rosināt sākt aktualizēt jautājumu par pakāpenisku skolēnu autobusu sniegto pakalpojumu atjaunināšanas iespējām pēc iespējas šo pakalpojumu integrējot ar sabiedriskā transporta pakalpojumu tīklu, nodrošinot publisko resursu efektīvāku izmantošanu. Valsts reģionālās attīstības aģentūras pārskatā par iegādāto skolēnu autobusu ekspluatāciju 2014.gadā⁷, tiek minēts, ka kopējais nobraukto kilometru skaits 110 autobusiem 2014.gadā bija 3 156 656 km. Otra lielākā izdevumu pozīcija⁸ 2014.gadā bija saistīta ar autobusu remontiem, kas sastādīja 22,5% no kopējām izmaksām. Salīdzinot ar 2013.gadu izdevumi pieauguši par 18,9 %. Šī izdevumu pozīcija ir palielinājusies visos reģionos. Arī šajā pārskata periodā vislielākās izmaksas kopumā ir bijušas Latgales reģionā – 101 036 EUR, tur izdevumi pieauguši par 36%.

III. Risinājumi pedagogu motivācijai.

Dokumentā tiek piedāvāts definēt augstākus jauno pedagogu uzņemšanas kvalitātes standartus (3). Priekšlikums ir atbalstāms. Vienaļikus vēršam uzmanību, ka pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem, studentu skaitam Izglītības tematiskajā jomā⁹ ir tendence samazināties¹⁰. Desmit gadu laikā tas ir samazinājies par 65,2%, 2014./2015.akadēmiskajā gadā sasniedzot rādītāju – 5570 studējošie. Savukārt pēc TALIS2013 pētījuma rezultātiem¹¹, Latvijā skolotāju vidējais vecums ir 47 gadi, 5% skolotāju ir jaunāki par 30 gadiem un 11% vecāki par 59 gadiem. Salīdzināšanai – Igaunijā vidējais skolotāja vecums – 48 gadi, Somijā – 44. Papildus tam apstākļi, kas ietekmē atbilstošas kvalifikācijas darbaspēka piedāvājumu un kvalitāti, ir pedagogu atalgojums.

Uzskatām, ka šobrīd būtu aktīvi jārisina jautājums par jauno pedagogu darba samaksas modeli, piedāvājot skaidru pedagogu atalgojuma sistēmu un jāceļ profesijas prestižs, lai veicinātu spējīgāko un talantīgāko jauniešu izvēli par labu pedagoga profesijai.

PKC priekšlikums – virzot jautājumu par augstāku jauno pedagogu uzņemšanas kvalitātes standartu, ir jāvērs uzmanība diviem faktoriem - izveidota optimāla atalgojuma sistēma un efektīvs pedagogu profesionālās izaugsmes modelis. Minētie faktori ne tikai nodrošina pedagogu potenciālu personiskajā, profesionālajā un sociālajā jomā, bet arī ietekmē

⁷ Pārskats par Latvijas - Šveices sadarbības programmas individuālā projekta „Pašvaldību aktivitāšu īstenošana, lai nodrošinātu skolēnu pārvadāšanu un ar to saistītos atbalsta pasākumus” ietvaros iegādāto skolēnu autobusu ekspluatāciju 2014.gadā (http://www.vraa.gov.lv/lv/sveice/par_projektu/)

⁸ Vislielākie izdevumi degvielas iegādei - 65,8 % no kopējām izmaksām

⁹ Pedagogu izglītība un izglītības zinātne

¹⁰

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_izgl/IZ0270.px/table/tableViewLayout1/?rxid=562c2205-ba57-4130-b63a-6991f49ab6fe

¹¹ http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/talis-2013-results_9789264196261-en#page1 [Starptautiskais mācību vides pētījums; OECD]

augstskolās pieprasījumu pēc pedagogu profesijas apguves.

Lai panāktu kvalitatīvākas atlases iespējas, atbildīgajai ministrijai ir jāizvērtē spēkā esošo pedagogu profesionālās darbības kvalitātes novērtēšanas kārtību, lai motivētu izvēlēties pedagogu profesiju, kā arī pēc iespējas ātrāk jāvienojas ar sociālajiem un sadarbības partneriem par pedagogu atalgojuma modeli.

Papildus vēršam uzmanību, ka īstenojot jebkādas reformas izglītībā, ir jāņem vērā kvalitātes aspekts, lai pieaugtu izglītības kvalitātes salīdzinošie rādītāji un izglītības iestādes varētu piedāvāt kvalitatīvu izglītību neatkarīgi no tās atrašanās vietas.

Pārresoru koordinācijas centra
vadītājs

ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI
PARAKSTĪTS AR DROŠU
ELEKTRONISKO PARAKSTU UN
SATUR LAIKA ZĪMOGU

P.Vilks

E.Petrovska, 67082991
A.Vītola, 67082921
V.Bolēvics, 67082925